

L'ALTERNANÇA ACUSATIU/DATIU DES DE LA PERSPECTIVA LEXICOGRÀFICA

Mercè LORENTE CASAFONT
Universitat Pompeu Fabra
Institut d'Estudis Catalans

1. INTRODUCCIÓ: PERSPECTIVA I OBJECTIUS

Des del punt de vista teoricodescriptiu, les alternances verbals han estat força estudiades en diverses llengües, tot i que alguns tipus d'alternança han rebut més atenció que d'altres. D'entre les més ateses, també per a la llengua catalana, tenim l'alternança causativa/inacusativa (Gràcia 1989; Rosselló 2002), l'alternança locativa (Mateu 2017), i l'alternança acusatiu/datiu dels verbs psicològics (Cabrè i Mateu 1998; Rosselló 2002; Marín 2015; Royo 2017). Darrerament convé destacar també l'interès per l'alternança acusatiu/datiu en verbs de transferència, de tipus *trucar* o *telefonar* (Pineda 2015; Ramos 2005; Morant 2008). Gràcies a totes aquestes descripcions s'han pogut establir les condicions sintàctiques, semàntiques o discursives que afavoreixen aquests fenòmens d'alternança. La gramàtica normativa de l'Institut d'Estudis Catalans, la *Gramàtica de la llengua catalana* (2016), ja recull alguns d'aquests fenòmens i els valida com a generadors de variants normatives.

En aquest article¹ reprenem l'interès per la qüestió de la representació lexicogràfica de l'alternança acusatiu/datiu, que ja havíem encetat a Lorente (2019) per al cas dels verbs psicològics en català. L'objectiu que ens proposem aquí és observar globalment el fenomen de l'alternança acusatiu/datiu des d'una perspectiva lexicogràfica.

Per fer-ho, observarem primer quina delimitació del fenomen podem extreure de la gramàtica, és a dir, quin tipus de verbs queden afectats per l'alternança acusatiu/datiu. Amb una selecció de verbs models per a cada tipus, revisarem les solucions de represen-

1. Aquest treball s'inscriu en el projecte *TERMMED. Evolución del conocimiento científico en medicina: el cambio léxico y semántico*, de referència FF12017-88100-P, finançat per l'Agència Estatal de Investigació (AEI) i el Fondo Europeo de Desarrollo Regional (FEDER). Agraïxo la col·laboració de Coralie Schneider i Ségolène Demol per a les dades del francès i de Giovanni Adamo i Claudio Iacobini per a les de l'italià.

tació lexicogràfica (etiquetes gramaticals, definicions i exemples) que han presentat fins ara els diccionaris normatius² de llengua catalana, concretament el *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra (en endavant *DGLC*) i la versió actual en línia del *Diccionari de la Llengua Catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (en endavant *DIEC2*). Comprovarem fins a quin punt els diccionaris normatius s'allunyen de les dades documentades en corpus en aquesta qüestió. A continuació, veurem si els tipus de verbs que presenten l'alternança acusatiu/datiu descrits a la gramàtica normativa catalana tenen paral·lelismes en algunes llengües romàniques, concretament en francès, italià i castellà. Per acabar abordarem les qüestions problemàtiques que la lexicografia ha de plantejar-se a l'hora de representar un fenomen com aquest.

2. L'ABAST DE L'ALTERNANÇA ACUSATIU / DATIU

Rosselló (2002: 1904-1905), a la *Gramàtica del català contemporani (GCC)*, centra el tema de l'alternança acusatiu/datiu en català a «certs verbs psicològics (*molestar, impressionar, preocupar, etc.*)» i a «verbs que seleccionen metes animades (*trucar, telefonar, etc.*)»; mentre que la nova gramàtica normativa, la *Gramàtica de la llengua catalana* (2016), estén el fenomen a més casos:

- (a) Alguns verbs ditransitius que mantenen l'expressió antiga de l'argument META com a complement directe, tot i que actualment s'hi prefereix l'opció de complement indirecte (*pregar, suplicar*) (p. 838).
- (b) Altres verbs ditransitius en què l'argument [+ animat] pot projectar-se com a complement indirecte o alternativament com a complement directe (*perdonar, dispensar, aprovar, suspendre*) (p. 838).
- (c) Els verbs de 'càrrega' que admeten també l'alternança en què l'argument META quan és [+ animat] pot projectar-se com a complement indirecte (*Hem de carregar la culpa a algú*) o com a complement directe (*El van descarregar de tota culpa*) (p. 839).
- (d) El verb *telefonar* i els seus sinònims *trucar* o *tocar* hi són caracteritzats com verbs intransitius que exigeixen un complement indirecte META, tot i que «han assolit una certa extensió amb ús transitiu» (p. 842).
- (e) I alguns verbs psicològics de la classe II, com *preocupar* o *molestar*, que, a més de presentar l'alternança causativa/inacusativa (*La situació política preocupa l'empresariat; L'empresariat es preocupa (a causa de la situació política)*), també presenten l'alternança acusatiu/datiu: *El preocupa la situació política; Li preocupa la situació política*. Aquesta mena de construccions amb datiu i subjecte posposat acosten aquesta classe de verbs psicològics a la classe de verbs psicològics estatus, com *agradar* (p. 854-855).

2. Només hem revisat els diccionaris normatius que s'adrecen a tot el domini lingüístic.

Notem que, entre els verbs que presenten l'alternança acusatiu/datiu,³ n'hi ha que són diàdics i n'hi ha que són triàdics, però que tots comparteixen el fet que l'argument afectat per l'alternança o bé és un EXPERIMENTADOR o bé és una META [+ animat], els papers temàtics interns més prominents en la jerarquia temàtica i aspectual (Grimshaw 1990: 19-33), assignació semàntica que no es modifica pel canvi de règim sintàctic. Això confirma, com diu Rosselló (2002: 1897), que l'alternança acusatiu/datiu no és una alternança argumental o de valència, sinó una alternança de règim o diatètica, que té conseqüències aspectuals i de focalització. Tots els verbs d'alternança acusatiu / datiu (a-e) mostren una estructura argumental bàsica, en què l'alternança només afecta la projecció sintàctica de l'argument META + animat].

Pel que fa al valor normatiu d'aquesta alternança, la *Gramàtica de la llengua catalana* (2016) considera obsolets l'ús transitiu dels verbs *pregar* i *suplicar* (a) i l'ús intransitiu de *succeir* (nota 3), i prefereix clarament la solució intransitiva dels verbs *telefonar*, *trucar* i *tocar* (d). En canvi, les alternances acusatiu/datiu de (b), (c) i (e), tot i que les exposa en el format de lletra petita (informació complementària), hi quedarien validades com a normatives.

La tesi doctoral de Morant (2008), seguint el model de Ramos (2005), agrupa els casos de (a) i (d) dins dels verbs agentius, amb un o dos complements, que presenten oscil·lacions en l'ús transitiu o intransitiu en diccionaris i en corpus (orals i escrits). S'ocupa també de l'alternança acusatiu/datiu dels verbs psicològics (e), però no analitza els casos (b) i (c).

Pel que fa a l'abast lèxic de cada cas d'alternança acusatiu/datiu, les obres consultades no solen coincidir al 100 % en els verbs que en queden afectats, i aquesta és una dada molt rellevant per a l'activitat lexicogràfica. Si ens fixem només en el cas dels verbs psicològics de la classe II, transitius causatius, que es comporten com els de la classe III, estatius, amb datiu i subjecte posposat, Cabré i Mateu (1998) i Rosselló (2002) inclouen *molestar*, *preocupar*, *sorprendre*, mentre que la *GIEC* (2016) ho redueix als verbs *preocupar* o *molestar*. Tots aquests autors indiquen que segurament n'hi ha més, però no els identifiquen explícitament. Mestres, Costa, Oliva i Fité (1995) amplien la selecció de verbs psicològics catalans que accepten l'alternança acusatiu/datiu als casos de *afectar*, *apassionar*, *concernir*, *emprenyar*, *horroritzar*, *impressionar*, *incomodar*, *molestar*, *preocupar*, *rebotar* i *sorprendre*; i afirmen que també presenten dubtes els verbs *alegrar*, *amoïnar*, *comploure*, *disgustar*, *estranyar*, *fascinar*, *fastiguejar*, *indignar*, *meravellar*, *neguitejar* i *satisfèr* (p. 761-763). Arias (2016), amb dades extretes de la premsa escrita, hi afegeix també *divertir*, *commoure*, *aclaparar*, *emocionar* i *enamorar*. Royo (2017) analitza els casos *urgir*, *xocar*, *doldre*, *encantar*, *interessar*, *molar*, *estranyar*, *neguitejar*, *molestar*, *preocupar*, *sorprendre* i *sobtar*. En qualsevol cas, estem parlant d'una trentena de verbs, i cal recordar que els verbs psicològics de la classe II són, de sobres, els més nombrosos entre els psicològics, i que, per tant, la gran majoria d'aquests verbs no presenta oscil·lacions en l'ús entre datiu i acusatiu. A Lorente (2019), des d'una perspec-

3. La gramàtica també inclou el cas del verb *succeir*, que s'usa habitualment com a verb transitiu, però que manté també l'ús antic com a verb intransitiu (*Al comte li/el va succeir el seu nebot*) (p. 842).

tiva lexicogràfica, confirmàvem que la freqüència d'ús de l'alternant datiu en els verbs psicològics de la classe II es concentra en els casos *interessar*, *encantar*, *preocupar* i *molestar*, en el *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana* (a partir d'ara CTILC), i que aquests quatre casos d'alternança ja han estat incorporats al *Diccionari de la Llengua Catalana* (2007).

Al portal *ÉsAdir* han optat per representar els usos de *molestar*, *preocupar*, *sorprendre* i *sobtar* com a verbs que presenten l'alternança acusatiu/datiu de manera sistemàtica per raons semàntiques, amb la indicació «Quan descriu un estat invariable, funciona habitualment com a intransitiu (qui experimenta l'estat actua com a objecte indirecte)», i ho fan amb la mateixa construcció com a exemple: *A la teva mare li preocupa que la gent fumi. A la teva mare li molesta que la gent fumi. A la teva mare li sorprèn que la gent fumi. A la teva mare li sobta que la gent fumi.* A la llista de verbs que presenten oscil·lacions entre l'ús acusatiu i el datiu del portal *ÉsAdir* s'inclouen també els verbs *interessar* i *encantar*. Tot i que no presenten la mateixa informació sistemàtica dels anteriors, s'hi diu:

interessar

Verb que en general fem servir com a intransitiu i amb pronom feble de datiu (*No li interessa la informació política*), tret dels casos (transitius) en què significa “fer agafar interès” (*El va interessar en el negoci*).

encantar

2. Ús intransitiu, amb el significat “agradar molt”. *Li encanta llegir.*

Exigeix un pronom feble de datiu: *A la Mariona li encanten les sèries d'humor angleses.*

En aquest sentit és important l'aclariment que introdueix Rosselló (2002: 1926-1927), que distingeix entre verbs psicològics de la classe II afectats per l'alternança acusatiu/datiu i verbs que han estat mal representats com a transitius, essent com són verbs psicològics de la classe III:

Les limitacions en l'adopció del patró B per part dels verbs de la classe C poden ser útils a l'hora de dirimir quina és la classe originària d'un verb psicològic. Així, Cabré i Mateu (1998) assenyalen, amb bon criteri, que la normativa (vg. *DIEC*) erra en entrar com a transitius (i, doncs, com a pertanyents a la classe B) els verbs *desagradar* i *interessar*. Certament, aquests verbs s'han de considerar de tipus C (com *agradar*). No poden considerar-se de la classe B: n'hi ha prou que reparam en la impossibilitat de construir-los en imperatiu (**Desagrada't!*; **Interessa-la d'una vegada*) o amb aspecte progressiu (**L'està desagradant*; **L'està interessant*).

A banda dels verbs psicològics, que han rebut més atenció, cal que estenguem les anàlisis lexicogràfiques a verbs com *disculpar*, *eximir*, *condonar* o *excusar*, en el cas dels verbs ditransitius amb complement [+ animat] (b), o a verbs sinònims de *carregar* com *omplir*, *emplenar*, *sobrecarregar* o *imputar*, en el cas dels verbs de focalització de càrrega (c), per comprovar si n'hi ha que presentin cap alternança.

3. LA REPRESENTACIÓ DE L'ALTERNANÇA EN ELS DICCIONARIS NORMATIUS⁴

3.1. EL DGLC DE POMPEU FABRA

El *Diccionari general de la llengua catalana* (1932) de Pompeu Fabra (en endavant DGLC) etiqueta com a verb transitiu i intransitiu alhora (v. tr. i intr.) uns quants verbs de subjecte EXPERIMENTADOR, com *anhelar*, *confiar*, *desesperar*, *neguitejar*, *patir*, *sofrir*, *témer*. Tanmateix, cap d'aquests casos presenta l'alternança acusatiu/datiu del model de *preocupar*; la variació respon als següents patrons:

- Verbs intransitius, en què la nova accepció psicològica implica un canvi de significat i de subcategorització (accepció transitiva): *Anhelar (una cosa)*.
- Verbs transitius de transferència (amb un cert sentit psicològic), per als quals la nova accepció suposa un canvi de sentit lleu i un canvi de règim (accepció intransitiva amb complement de règim): *Confiar en un amic*.
- Verbs transitius causatius, de sentit psicològic, amb una variant intransitiva que implica un cert canvi de sentit. Les variants es distingeixen també perquè en la variant transitiva l'experimentador n'és el complement directe, mentre que a la variant intransitiva l'experimentador funciona de subjecte: *Aquesta criatura em desespera, és incorregible. Nosaltres ja desesperem. Aquesta inseguretat el neguiteja. Tingues paciència: no neguitegis*.
- Verbs psicològics transitius amb subjecte experimentador (model *estimar*) amb una variant intransitiva (pura o amb complement de règim): *Patir una pena, un martiri. Patir de gelosia. No pot sofrir que el renyin. Li han adormit la mà per evitar que sofreixi. Ella tem molt el fred. Jo temia per ell*.

El DGLC també etiqueta com a transitius i intransitius (v. tr. i intr.) verbs com *importar* o *pesar*, però aquests verbs no presenten alternança, sinó que ofereixen dues accepcions semàntiques diferents no relacionades argumentalment. Aquests verbs tenen una primera accepció de significat quantificador, que tradicionalment s'ha considerat transitiva, tot i que les gramàtiques actuals no consideren que el complement sigui exactament un complement directe (*Això importa una despesa considerable. El viatge importa cent pessetes. Peseu bé l'efecte que produiran les vostres paraules. Aquest pa pesa un quilo*). I també presenten accepcions intransitives, que denoten nous sentits psicològics, amb complement de datiu (model d'*agradar*): *M'importa molt de saber-ho. Això són coses que a ell no li importen. Li pesa d'haver fet el que ha fet. Creieu que em pesa d'haver-vos ofès*.

Per altra banda, en el DGLC els verbs psicològics que presentarien l'alternança acusatiu/datiu, tal com indiquen avui les gramàtiques de referència (*molestar*, *preocupar*,

4. S'ha optat per restringir l'anàlisi lexicogràfica als diccionaris normatius, per tal com els diccionaris descriptius (basats en corpus) reflecteixen freqüències d'ús però no comenten necessàriament el caràcter genuí, estàndard o normatiu de cada solució, i en aquest treball volíem revisar sobretot la cadena de transmissió gramàtica normativa-diccionari normatiu.

sorprendre) o altres fonts (*aclaparar, apassionar, atabalar, commoure, desagradar, encantar, impressionar, interessar, obsessionar, sobtar*), no són etiquetats com a intransitius, ni s'il·lustren amb exemples de datiu EXPERIMENTADOR. L'opció fabriana és dràstica en aquest cas: sanciona que tots aquests verbs segueixen el model de verb transitiu causatiu amb variant pronominal incoativa.⁵

En la resta de casos de verbs que poden presentar alternança acusatiu/datiu per a una mateixa posició argumental, el DGLC els etiqueta sempre com a v. tr.,⁶ i l'alternança només es pot copsar a través dels exemples:

- (a) Dels ditransitius *pregar* i *suplicar*, el DGLC en mostra l'alternança acusatiu/datiu del mateix argument: *Prega Déu que no ho perdís tot. Prega'l que t'ajudi. Li prego l'assistència. Li preguem que vingui. Suplicar Déu. Suplicar una gràcia al príncep.*
- (b) El DGLC distingeix clarament dues accepcions de *dispensar*. En el sentit de 'proveir' només preveu el complement indirecte per a l'argument META O BENEFICIARI: *Dispensar elogis (a algú). Dispensa les riqueses als pobres.* En canvi, en el sentit de 'excusar' només recull el complement directe com a projecció del mateix argument, essent el règim la marca de distinció de les dues accepcions del verb: *Dispenseu-lo de presentar-se. Dispensar algú del servei militar per causa de malaltia.* En canvi, els exemples recollits per al verb *perdonar* mostren clarament l'alternança d'usos, per a unes accepcions semàntiques molt properes: *Perdonar la vida a algú. A ell li podeu perdonar que no vingui. La mort no perdona ningú. El perdono del dany que m'ha fet.* Per altra banda, el DGLC només inclou la variant amb complement directe per als verbs *excusar* i *eximir* (*Excuseu-me de fer-ho. Han estat eximits del servei militar*) i la variant amb complement indirecte per al verb *condonar* (*Li han condonat tres anys de presó dels cinc a què era condemnat*). Pel que fa als verbs *aprovar* i *suspènre*, el DGLC només recull la variant acusativa en oracions de dos arguments: *Aprovar un examinand. Dels sis examinands n'han suspesos quatre.*
- (c) L'únic verb de 'càrrega' que el DGLC representa amb alternança per a l'argument EXPERIMENTADOR O META [+ animat] és el genèric *carregar*, que presenta tres variants: *Carregar les culpes a algú* (complement indirecte). *Jo carrego sempre les culpes* (subjecte). *Carregar-se de paciència* (variant pronominal). De la resta de verbs de 'càrrega' que poden dur complement [+ animat] analitzats, cadascun mostra una única variant: *Descarregar algú d'una feina, d'una obligació. A ell cal imputar la derrota. Omplir algú de lloances. Aquesta nova feina m'ha omplert d'alegria, de satisfacció.*
- (d) El verb *telefonar* només s'il·lustra al DGLC com a v. tr. sense complement indirecte: *Telefonar una notícia.*

5. Amb tot, cal dir que els exemples de valor psicològic de *molestar* o de *sorprendre* del DGLC de Fabra van tots amb clítics de primera persona, cosa que no aclareix l'oscil·lació acusatiu/datiu possible.

6. Excepte en el cas del verb *succeir*, que el DGLC etiqueta com a v. intr., sense recollir-ne l'ús transitiu actual.

En síntesi, el *DGLC* restringeix l'alternança acusatiu/datiu per al mateix argument [+ animat] als verbs *pregar*, *suplicar* i *perdonar*. No la contempla en cap altre cas.

3.2. EL *DIEC2*

El *Diccionari de la Llengua Catalana* (2007) (en endavant *DIEC2*), el diccionari normatiu vigent i que s'actualitza regularment en la versió en línia, ha anat incorporant progressivament la representació d'alternances acusatiu/datiu.

Pel que fa als verbs psicològics, la versió actual en línia del *DIEC2* mostra les alternances de *preocupar*, *interessar*, *molestar* i *encantar*, com dèiem abans. En canvi, tota la resta de verbs psicològics que s'han documentat en corpus com a oscil·lants en els usos transitius i intransitius (*sobtar*, *sorprendre*, *concernir*, *rebentar*, *neguitejar*, entre d'altres) encara es mantenen representats al *DIEC* exclusivament com a verbs de la classe II, transitius causatius, sense alternant de datiu.

1 1 v. tr. [LC] Donar, causar, molèstia (a algú). *Si reposa, no el vull molestar: ja tornaré més tard. Aquell soroll molesta. Aquest mal em molesta molt. Els colls alts em molesten.*

2 v. intr. [LC] Ésser una molèstia per a algú. *Li molesta que fumi?*

2 2 tr. [LC] Suscitar interès (a algú). *Aquesta lectura l'ha interessat molt. És una cosa que no l'interessa gens ni mica. Això no interessa l'auditori.*

2 3 intr. [LC] *Aquesta lectura li ha interessat molt. És una cosa que no li interessa gens ni mica. Això no interessa a l'auditori.*

2 2 tr. [LC] Produir (a algú) com un dolç arravatament, plaure-li en alt grau, captivar. *Una veu que encanta tothom. L'encanta cuinar. Una bellesa, una gràcia, que encanta.*

2 3 intr. [LC] *Una veu que encanta a tothom. Li encanta cuinar.*

És precisament en l'entrada de *preocupar* on es veu més clarament la intenció dels lexicògrafs de mostrar l'alternança indicada a les gramàtiques, amb la mateixa definició i un exemple en què només varia el clític emprat.

2 2 tr. [LC] Ocupar l'ànim (d'algú) causant-li ànsia o turment. *El preocupa molt la sort que pugui tenir el seu fill.*

2 3 intr. [LC] Ocupar l'ànim d'algú causant-li ànsia o turment. *Li preocupa molt la sort que pugui tenir el seu fill.*

Pel que fa a la resta de verbs que, segons les gramàtiques, poden presentar alternança acusatiu/datiu, en l'edició actual en línia del *DIEC2* tenim que:

- (a) En el cas dels verbs ditransitius *pregar* i *suplicar*, el *DIEC2* manté la representació de l'alternança acusatiu/datiu, tal com fa el *DGLC*, i amb alguns exemples idèntics: *Li preguem que vingui. Prega'l que t'ajudi.*

L'article del verb *pregar* inclou dues accepcions diferents, i en ambdues s'hi representa l'alternança. El de *suplicar* reflecteix també dues accepcions diferents, però en realitat es tracta de l'alternança sense canvi de sentit.

- 1 v. tr. [LC] Demanar amb submissió i humilitat. *Suplicar una gràcia a una autoritat.*
 2 v. tr. [LC] Demanar amb humilitat (a algú). *Suplicar Déu. Suplicar el rei.*

- (b) El *DIEC2* manté, sense canvis o amb poques modificacions, diversos articles del *DGLC* d'altres verbs ditransitius com *perdonar*, *dispensar*, *aprovar*, *excusar*, *eximir* o *condonar*. Per tant, s'hi representa l'alternança acusatiu/datiu en el cas de *perdonar* i en el de *dispensar* amb distinció d'accepcions, però no en la resta de casos. En canvi, a diferència del *DGLC*, en el verb *suspendre* sí que introdueix l'alternança acusatiu/datiu per al complement [+ animat], com veiem a continuació:

2 5 tr. [LC] [PE] Negar l'aprovació (a un examinand). *Dels sis examinands n'han suspesos quatre.*

2 6 tr. [LC] Rebre la qualificació de suspens (en una assignatura). *Li van suspendre la geografia. Si el noi no estudia, suspendrà.*

- (c) El verb *carregar* sí que es representa al *DIEC2* amb les alternances acusatiu/datiu, com ja fa el *DGLC*, quan es tracta d'un argument [+ animat], amb canvi de significat.

1 2 v. tr. [LC] *PER EXT.* *Carregar les culpes a algú.*

7 2 tr. [LC] Proveir amb abundància o amb excés. *Carregar de coses inútils la memòria dels infants. Carregar de citacions un discurs. Carregar algú de cops, d'injúries, de malediccions. Carregat de deutes, d'obligacions, d'honors, d'anys, de diners. Carregar el poble d'impostos.*

En canvi, altres verbs de 'càrrega' de sentit més específic (*descarregar*, *sobre-carregar*, *omplir*, *emplenar*) són representats al *DIEC2* exclusivament amb els mateixos exemples d'acusatiu que el *DGLC* (*Descarregar algú d'un compromís. Omplir algú de lloances*).

L'alternança del verb *imputar* (imputar un delicte a algú vs. imputar algú per un delicte), documentada en textos i en alguns recursos com l'Optimot, no queda recollida encara al *DIEC2*, ni al *Diccionari Jurídic* de l'Institut d'Estudis Catalans, possiblement perquè la variant amb complement directe [+ animat] i sintagma preposicional amb *per* és habitual, ara per ara, només en textos periodístics i no en textos especialitzats.

- (d) El *DIEC2* tampoc no recull l'alternant acusatiu del verb *telefonar*, ni del seu sinònim *trucar*:⁷ *He telefonat al meu germà. Truca-li abans que sigui massa tard.*

Per tant, podem dir que el *DIEC2* es manté conservador en aquesta qüestió, respecte del *DGLC*. Només introdueix, com a novetat, l'alternança acusatiu/datiu per al mateix argument [+ animat] en el cas dels verbs *preocupar*, *interessar*, *molestar*, *encantar*, *suspendre* i *carregar*.

7. El *DIEC2* tampoc no incorpora l'ús de *tocar* amb el sentit de 'telefonar', d'àmbit restringit.

4. LES DADES DE L'ALTERNANÇA EN CORPUS TEXTUALS

Cal tenir en compte que, si bé la consulta de corpus textuals és habitual en la redacció de diccionaris, els criteris de freqüència i de dispersió regular en textos variats (autors, gèneres, dates, dialectes) són ben necessaris en la preparació de dades lexicogràfiques. Veurem a continuació com es justifica la prudència dels lexicògrafs a l'hora de representar fenòmens que no estan prou estabilitzats en l'ús o prou documentats.

Comencem per l'alternança acusatiu/datiu en els verbs psicològics. En el *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana* (a partir d'ara *CTILC*) trobem⁸ alguns usos intransitius estatius amb datiu i subjecte posposat dels verbs psicològics *molestar* i *preocupar*:

No li molesta, li agrada, somriu, anirà bé, avui anirà bé. (Mira i Casterà, Joan Francesc: *El bou de foc*, 1974)

Eulàlia [(ingènua)]: No li molesta? (Carandell, Josep Maria: *A les 20 hores, futbol*, 1980)

M'estimo més la pipa... No li molesta, oi? (Fuster, Jaume: *Les claus de vidre*, 1984)

El papà és un covard, explicava la Natàlia a l'Emilio, només li preocupa fer diners. (Roig, Montserrat: *El temps de les cireres*, 1977)

Al President li preocupa que es pugui desfer aquesta unitat en el si del Govern de la Generalitat, una vegada elegit el Parlament? (*Presència*, 530, Girona, 1979)

El "míster" del Vic diu que no li preocupa que si les coses van malament el que ara són ajuts, es converteixin en pressions. Josep Capdevila. (*El 9 Nou*. Periòdic independent de les comarques d'Osona i del Ripollès, 857, Vic, 1988)

En canvi, la consulta en el *CTILC* de la resta de verbs psicològics de la classe II susceptibles de presentar l'alternança no ens ha proporcionat evidències de l'ús del datiu EXPERIMENTADOR.⁹ Complementàriament, una cerca d'ocurrències a Google d'alguns d'aquests verbs ens dona els següents resultats, amb totes les limitacions que tenen aquesta mena de consultes (vegeu Taula 1 de la pàgina següent).

En un corpus de referència com el *CTILC* no documentem gaire casos d'alternants que s'apartin de la tradició gramatical. No hem d'oblidar que el caràcter d'obra editada fa que les ocurrències del corpus de referència puguin haver passat, molt probablement, per les mans de correctors. Tot i amb això, hi podem trobar alguns exemples simptomàtics. Per altra banda, la consulta d'una font tan generalista com el cercador de Google, en què hi ha de tot, també ens mostra que, fora dels casos de *preocupar*, *interessar* i potser *impressionar*, la freqüència de la variant amb datiu és molt limitada.

8. La consulta de *molestar* ens mostra 8 exemples amb datiu a partir de 229 ocurrències de tercera persona del singular del present d'indicatiu; i la de *preocupar*, 7 exemples amb datiu a partir de 595 ocurrències tercera persona del singular del present d'indicatiu, i 2 exemples amb datiu de 703 ocurrències d'infinitiu.

9. L'únic clític de datiu de 3a persona del singular que hem pogut documentar amb *sorprendre* no fa referència a l'experimentador i el sentit del verb en aquest context no es correspon amb el valor psicològic:

És un començ de desil·lusió pel Pere autèntic i provocada per certs detalls d'egoisme imperceptibles, que li va sorprendre en reveure'l [...]. (Llor, Miquel: *Laura a la ciutat dels sants*, 1931).

Verbs	Ocurrències <i>li</i>	Ocurrències <i>el</i>	Ocurrències <i>la</i>
aclaparar	72	1260	
apassionar	4630	7230	
commoure	170	684	551
divertir	405	1240	281
emocionar	460	1660	
enamorar	289	4110	
impressionar	2380	2210	
interessar	117000	43500	
meravellar	140	496	5 ¹⁰
preocupar	47900	12300	678
sobtar	1350	623	354
sorprendre	5370	6870	21800

Taula 1. Consultes realitzades a Google el 31/08/18.

En el cas dels verbs ditransitius *pregar* o *suplicar* (a), per als quals la *GIEC* (2016) considera antiga, i en desús progressiu, la construcció amb l'argument META [+ animat] en funció de complement directe, el *CTILC* recull escassos exemples d'aquesta construcció i, quan ho fa, corresponen majoritàriament a oracions en què l'argument TEMA no té projecció sintàctica:

I Maria Àgueda anava a l'església i, agenollada davant l'altar, invocava l'ombra irritada del seu pare i pregava Déu que la perdonés. (Juan Arbó, Sebastià: *Tino Costa*, 1947)

Jo prego la senyora Magdalena (sogra d'en Benet Fornells) que hi vagi. (Manent, Marià: *El vel de Maia*, 1975)

separant suaument, ab sas propias mans, á un costat y altre als cavallers que'l suplicavan, fèu senyal á un dels patges que per allí hi havia, dihent: (Bofarull, Antoni de: *La orfaneta de Menargues ó Catalunya agonisant*, 1862)

I vaig suplicar-la, i ella no va faltar gens ni mica contra el bon seny com no esperaries que fes mai un jove tan jove que se't presentés: perquè els joves sempre bogegen (Riba, Carles: *Odissea I*, 1919)

Tiberi, amb prudència, fèu suspendre la votació i novament suplicà Octavi perquè decidís al desig de la majoria. (Rubió i Tudurí, Marià: *Vida dels germans Tiberi i Gaius Grac*, 1935)

La consulta en el *CTILC* d'ocurrències dels verbs ditransitius del tipus *perdonar* (b) ens confirmen la idea que, en aquests casos, no es tracta d'una alternança de règim, sinó

10. En la taula només incloem el nombre d'ocurrències de la combinació "li meravellen", amb el verb en plural, perquè la cerca a Google no permet distingir els usos nominals dels verbals.

d'una alternança d'estructura argumental: quan l'argument [+ animat] que pateix l'alternança fa de complement directe estem davant de construccions diàdiques, amb dos únics arguments, que es projecten en les funcions de subjecte i de complement directe; mentre que, quan l'argument [+ animat] que pateix l'alternança fa de complement indirecte, estem davant d'un datiu BENEFICIARI amb un cert sentit de 'possessió' (lligat al complement directe).

Però Tiago no podia oblidar-la ni perdonar-la, i quan pensava en Tino Costa sentia que la sang li bullia i negres idees li passaven pel pensament. (Juan Arbó, Sebastià: *Tino Costa*, 1947)

Àdhuc es sent disposat a perdonar el Primogènit i a admetre'l de nou en la seva confiança, amb la muller francesa i els fills que gairebé no coneixen llur avi i el seu seguici de músics, joglars i falconers. (Tasis, Rafael: *Històries de coneguts*, 1945)

Si li "perdonem" la ximpleria —l'ofensa que amb la ximpleria ens infligeix—, ja no resulta tan senzill, en canvi, reprimir el nostre desdeny. (Fuster, Joan: *Diccionari per a ociosos*, 1964)

Jeroni mai no va dormir profundament ni amb abundància, prou per perdonar-li la beatitud del seu son. (Capmany, Maria Aurèlia: *Un lloc entre els morts*, 1967)

Abandonà la dona a París; la dona infecunda, àcida, incomprensiva, que fa quinze anys que no li perdona els seus amors oceànics. (Sagarra, Josep M. de: *La ruta blava*, 1964)

Dins del mateix grup de ditransitius, en canvi, *dispensar* segueix un model diferent de *perdonar*. Com hem vist abans, el *DGLC* i el *DIEC2* vinculen l'alternança acusatiu/datiu de *dispensar* a un canvi de significat ('proveir' vs. 'excusar'), cosa que confirmen les dades del corpus de referència. *Dispensar* sempre és un verb triàdic, de tres arguments; però, amb el sentit de 'proveir' (algú dispensa alguna cosa a algú altre), l'argument META [+ animat] sempre es projecta com a complement indirecte (datiu), i, amb el sentit de 'excusar' (algú dispensa algú altre d'alguna cosa), l'argument META [+ animat] sempre es projecta com a complement directe (acusatiu), fins i tot quan l'estructura oracional elideix el complement de règim.

A mi em dispensà de l'obligació d'unir-me al grup, tot dient que li sabia greu de veure's obligada a mantenir-me a distància [...]. (Arbonès, Jordi: *Jane Eyre*, 2001)

En casos individuals i per causa justa, els Ordinaris poden dispensar llurs súbdits de l'obligació de resar tot l'Ofici o una part o commutar-lo. (Perarnau, Josep: *Constitució sobre litúrgia sagrada*, 1964)

L'home pot perdonar el deute a un altre home, absoldre'l i dispensar-lo i, fins i tot, pot perdonar la pena al seu enemic i, malgrat tot, pot ser que romangui l'odi mutu [...]. (Torralba Roselló, Francesc: *Ètica del perdó*, 1992)

La consulta al *CTILC* d'alguns verbs de 'càrrega' susceptibles d'alternança acusatiu/datiu per al complement [+ animat] (c) ens permeten veure que l'alternança, que els diccionaris normatius ja reconeixien per a *carregar*, s'estén també al derivat *sobrecarregar* i a *omplir*.

Es tractava d'inculpar Dreyfus, però si les coses no anaven tal com havien d'anar, sempre era possible carregar la responsabilitat del bordereau a Esterházy. (Arenas, Carme: *El cementiri de Praga*, 2012)

[...] l'època actual coneix analogies semblants de com carregar les culpes als altres. (Fontcuberta, Joan: *Fouché. Retrat d'un home polític*, 2004)

[...] mentre el sistema funcionés i la població pagesa fos tributària (sotmesa a càrregues públiques) per a la supervivència de l'aristocràcia no devia ser necessari, ni potser convenia, expropiar-la massa ni carregar-la d'obligacions. (Salrach, Josep M.: *Catalunya a la fi del primer mil·lenni*, 2004)

[...] al nombre de persones incloses en la llista (amb un nombre màxim per no sobrecarregar el facultatiu), a certes actuacions específiques (reconeixements per grups, vacunacions, etc. (Segura, Andreu / Clos, Joan / Sèculi, Elisa: *L'assistència sanitària a les comarques de Catalunya*, 1980)

[...] de fet no aconsegueixen res més que sobrecarregar-los la memòria sense cap guany per al seu desenvolupament intel·lectual i moral [...]. (González-Agàpito, Josep: *L'educació funcional*, 1981)

La primera victòria de la temporada, que va omplir d'orgull tot l'equip: «Tot i perdre molt sovint els nois es mereixen un 10 perquè mai s'han perdut un sol entrenament», explica el president del club, Eli del Olmo. (*Diari de Girona*, núm. 19.942, Girona, 2006)

Li ha preparat una extensa gamma de productes per tal d'omplir-li les hores, però la nena és autònoma i no dona cap problema. (Monsó, Imma: *La dona veloç*, 2012)

En el cas del verb *imputar*, en context judicial, el corpus textual avala que en l'ús periodístic es prefereix la variant amb el complement directe per a l'argument [+ animat]; però es fa ben evident també que es tracta d'un ús restrictiu, perquè en tota altra mena de contextos la variant usada exclusivament és la de complement indirecte per al mateix argument.

D'altra banda, el jutjat número 2 l'ha imputat en quatre causes, entre aquestes l'oberta pel segrest de Cosme Delclaux. (*Segre*, núm. 7.101, Manresa, 2001)

El jutge Baltasar Garzón imputa, per presumpta inducció a l'assassinat, els directors del diari Gara, Mertxe Aizpurua, i del setmanari Euskaldumon Egunkaria, Martxelo Otamendi. (*Capçalera*, núm. 108, Barcelona, 2002)

Aquests problemes [...] són els únics que es poden imputar d'una manera directa al ciutadà individual. (Sarsanedas, Oleguer: *Per què es destrueix la natura*, 1977)

[...] però la Història, sempre injusta, ha acabat per fer responsable un Borja d'un crim que s'ha d'imputar segurament a llurs enemics. (Moreu-Rey, Enric: *El pro i el contra dels Borja*, 1958)

Pel que fa al verb *telefonar* (d), i amb totes les limitacions dels corpus textuals, a què fèiem referència més amunt, cal dir que el *CTILC* només recull, com a molt, un 2 % de variants amb complement directe.

Abans de sortir vaig telefonar el doctor Terrassa a base de vós. (Oliver, Joan: *Contraban*, 1937)

A les tres de la tarda el telefonàrem a l'hotel. (Elias, Jordi: *10 Anys de circ*, 1964)

Demà la trucaré —assenyala—. ¿Què dic demà? Avui mateix. (Serra, Màrius: *Ablanatanalba*, 1999)

Però l'endemà tampoc va venir, i la vàrem telefonar. (Oliver, M. Antònia: *Colors de mar*, 2007)

Com a conclusió parcial d'aquest apartat, podem dir que els corpus textuais que serveixen de font lexicogràfica, ara per ara, reflecteixen únicament usos escrits en obra publicada, que no sempre avalen que els diccionaris introdueixin variants oscil·lants, poc freqüents, o documentades bàsicament en l'oralitat. En el cas de l'alternança acusatiu/datiu per a complements [+ animat] comprovem, doncs, que els diccionaris no s'allunyen del retrat que ens proporcionen els corpus textuais de referència.

5. L'ALTERNANÇA ACUSATIU/DATIU EN ALTRES LLENGÜES ROMÀNIQUES

5.1. LES DADES DEL FRANCÈS

La consulta de gramàtiques i diccionaris de llengua francesa no ens ha aportat llum sobre l'existència de l'alternança acusatiu/datiu per a l'argument [+ animat] en els tipus de verbs en què sí que hi ha alternança en català, amb l'excepció del verb ditransitiu *prier* ('pregar'). La consulta de parlants nadius ha confirmat aquesta percepció.

- (a) El verb *prier* ('pregar') presenta l'alternança en l'ús, com es pot veure en corpus, però els diccionaris recullen fonamentalment la variant acusativa.

Prier Dieu pour qu'il pleuve demain (Larousse en línia)

Je les prie de m'excuser (acusatiu)

Je leur prie de m'excuser (datiu)

Cal dir que, tot i que els parlants consultats reconeixen les formes d'acusatiu i de datiu com a intercanviables en l'oralitat, les ocurrencies amb acusatiu del verb *prier* a Google superen amb escreix les ocurrencies amb datiu (5580 resultats de l'oració *Je les prie de m'excuser* respecte dels 198 resultats de l'oració *Je leur prie de m'excuser*). A més, convé destacar que les fonts en què es documenta la variant acusativa tenen un estatus preferent: la variant d'acusatiu es documenta en webs institucionals, en llibres publicats, en discursos polítics, mentre que la variant de datiu es localitza fonamentalment en fonts més properes a l'oralitat, com Facebook o blogs.

- (b) Pel que fa als verbs d'aquest grup, que poden aparèixer en estructures argumentals diàdiques o triàdiques, no n'hem trobat cap que pugui presentar l'alternança acusatiu/datiu. Cada verb analitzat opta per una única variant de règim. Així, amb *pardoner* ('perdonar') només són possibles les construccions en què l'argument META [+ animat] funciona com a complement indirecte (variant de datiu).

On ne lui pardonne pas d'être intelligent. (Larousse en línia)
Il faut pardonner à ses ennemis. (Larousse en línia)

En canvi, amb el verb *excuser* ('excusar') només es consideren correctes les construccions en què l'argument META [+ animat] es projecta com a complement directe (variant acusativa).

Je l'excuse, il est encore très jeune. (Larousse en línia)
Je l'excuse pour son retard.

Els parlants consultats coincideixen a afirmar que en contextos orals informals es poden arribar a sentir expressions com *J'excuse son retard*, sense complement indirecte i amb possessiu, o fins i tot *J'excuse son retard à Coralie*, però amb consciència de transgressió gramatical.

- (c) En el cas de verbs de 'càrrega' *charger* ('carregar') o *remplir* ('omplir') emprats amb complement [+ animat] només s'admet com a gramatical la variant acusativa:

Charger quelqu'un de tous les péchés. (Larousse en línia)
Cette nouvelle les a remplis de joie. (Adaptat de Larousse en línia)

En canvi, el verb *imputer* ('imputar') només funciona en francès en la variant de datiu, que en català és considerada la forma tradicional i d'abast més general.

Imputer divers délits à un malfaiteur. (Larousse en línia)
Le juge a imputé une fraude à l'accusé.

- (d) El verb *téléphoner* ('telefonar, trucar') només admet construccions amb complement indirecte. La variant amb el complement en acusatiu és considerada agramatical pels parlants consultats.

Nous lui avons téléphoné les résultats. (Larousse en línia)
Je lui ai téléphoné. (Larousse en línia).

Pel que fa als verbs psicològics en llengua francesa, Ruwet (1994) recorda que són classificats en tres classes segons la funció sintàctica que exerceix l'EXPERIMENTADOR (en paraules de l'autor, «(le) NP humain qui est le siège du sentiment exprimé par le verbe»): la classe I (*aimer, mépriser*, etc.) amb subjecte EXPERIMENTADOR, la classe II (*amuser, impressionner*, etc.) amb objecte EXPERIMENTADOR, i la classe III (*plaire, déplaire*, etc.) amb datiu EXPERIMENTADOR. Els treballs de Ruwet (1994) i de Bouchard (1995), entre d'altres, mostren la diversitat de construccions que s'amaguen darrere de la classe II de verbs psicològics, però en cap cas plantegen que quedin afectats per cap alternança acusatiu/datiu. Tots els verbs de la classe II es comportarien com a verbs transitius en les estructures de dos arguments i presentarien alternants amb experimentadors monàdics pronominals (*je m'amuse, je m'émeus, je me dégoûte*). El debat principal rau en si tots els verbs inclosos

en la bibliografia dins de la classe II són veritablement verbs psicològics i quin subconjunt de la classe II poden ser verbs agentius. L'ús del datiu queda restringit als verbs de la classe III, que, com passa també en català, italià i castellà, és la classe d'abast més reduït:

Les vrais verbes psychologiques de la classe III sont très peu nombreux : *plaire, déplaire, répugner*, le métaphorique *peser*, qui admet difficilement un sujet humain (*ses obligations lui pèsent* vs ??*Alfred me pèse*), les idiomatiques *chanter* (*ça ne me chante pas, ?ça me chante*) et *botter* (*ça me botte*), et c'est à peu près tout. (Ruwet 1994: 52)

Hem consultat en diccionaris de referència del francès els equivalents dels verbs psicològics de la classe II en què en català hi ha l'alternança acusatiu/datiu, recollida en corpus i en diccionaris: *étonner* ('sorprenre'), *inquiéter* ('preocupar'), *déranger* ('molestar') i *intéresser* ('interessar'). Totes les fonts utilitzades ens mostren que els verbs equivalents, tot i formar part de la mateixa classe de verbs psicològics, no presenten l'alternança i que, com podíem esperar, projecten l'argument EXPERIMENTADOR en la funció de complement directe (variant d'acusatiu) i admeten la veu passiva:

Ça m'étonne qu'il ne soit pas venu. (Larousse en línia)
Cela m'a beaucoup, bien étonné. (Robert méthodique)
Cela l'étonnerait. (Google més de 4.000 ocurrences)
La santé de sa fille l'inquiète. (Larousse en línia)
La Police ne l'a plus inquiété. (Robert méthodique)
Le théâtre de Molière dérangeait les devots. (Larousse en línia)
Excusez-moi de vous déranger. (Robert méthodique)
Benjamin P. : ce qui l'a dérangé dans sa relation avec Rachel! (Public, 22-09-2019)
Cette mesure intéresse les agriculteurs. (Larousse en línia)
Une décision qui intéresse l'organisation du travail. (Robert méthodique)

5.2. LES DADES DE L'ITALIÀ

Tot revisant algunes gramàtiques de l'italià, no hem estat capaços de trobar-hi informació sobre l'existència de l'alternança acusatiu/datiu per al complement [+ animat]. Fins i tot, les monografies dedicades als verbs psicològics tampoc no se'n fan ressò. Si ens aturem en els grups de verbs que la gramàtica catalana considera que poden presentar l'alternança, tant els diccionaris italians consultats com alguns parlants nadius a qui hem demanat informació ens confirmen la idea que, almenys en italià estàndard, no hi ha oscil·lació entre l'ús de l'acusatiu i del datiu per a l'argument META O EXPERIMENTADOR.

- (a) El verb *pregare* ('pregar') és un cas clar de ditransitiu, de manera que el complement [+ animat] sempre es projecta com a complement directe.

Prega Dio che te la mandi buona. (Treccani Vocabolario on line)
Pregalo che ti aiuti. (Treccani Vocabolario on line)
La prego, si accomodi. (Dizionario Hoepli)

- (b) En el cas de *perdonare* ('perdonar'), els diccionaris sí que recullen una doble construcció de tres arguments: una amb el complement [+ animat] en datiu i l'altra amb el mateix complement en acusatiu:

È una cosa che non potrò mai perdonargli. (Treccani Vocabolario on line)

Lo perdonai del male che mi aveva fatto. (Treccani Vocabolario on line)

Quan *perdonare* només du el complement [+ animat], aleshores alguns diccionaris indiquen l'acusatiu com a forma possible, mentre que n'hi ha d'altri que assenyalen l'existència de la doble solució:

Perdonalo; mori perdonando i suoi persecutori. (Treccani Vocabolario on line)

Dio gli perdoni, lo perdoni. (Dizionario Hoepli)

Altres verbs del mateix grup (*scusare, esentare*) només funcionen amb el complement [+ animat] en acusatiu:

Scusalo, non l'ha fatto apposta. (Dizionario Hoepli)

Non è possibile scusarlo ancora. (Lo Zingarelli 2020)

Lo hanno esentato dal fare questo lavoro. (Dizionario Hoepli)

- (c) Els verbs de 'càrrega' amb complement [+ animat] consultats tots responen a la variant d'acusatiu més un altre complement preposicional (la càrrega):

Caricare uno di noie, d'ingiurie. (Treccani Vocabolario on line)

Caricare qualcuno di lavoro, di botte, di responsabilità. (Dizionario Hoepli)

I progressi del figlio lo riempiono di orgoglio. (Treccani Vocabolario on line)

Lo imputarono d'aver rubato il denaio della casa. (Dizionario Hoepli)

- (d) En canvi, el verb *telefonare* ('telefonar') sempre funciona en italià amb el complement de datiu (*Ricordati di telefonare a tuo fratello. Devi telefonargli?*), mentre que el sinònim *chiamare* ('trucar') sempre regeix acusatiu (*Lo chiamerò domani*).

Les gramàtiques de l'italià consultades no fan esment de l'alternança acusatiu/datiu per als verbs psicològics de la classe II, consideren que tots són exclusivament verbs transitius. No obstant això, el treball de Berretta (1991) obre la porta a la discussió sobre les condicions contextuais i la variació de la projecció sintàctica d'alguns d'aquests verbs, quan introdueix el fenomen de l'acusatiu preposicional. Berretta (1991: 211) es fixa que algunes gramàtiques històriques fan referència a l'existència de complements directes amb preposició *a* en els dialectes italians centremèridionals, i defensa que l'italià estàndard també coneix aquest fenomen, tot i que està restringit a una gamma de contextos molt limitada, que respon prototípicament al patró de {objecte dislocat a l'esquerra + (represa de l'objecte amb clític) + subjecte postverbal}. Inclou, en la llista de verbs que

regirien l'acusatiu preposicional en aquesta mena de contextos, verbs psicològics de la classe 2: *affascinare, attrarre, colpire* (en el sentit de 'impressionar'), *confortare, consolare, convincere, deludere, disturbare, divertire, eccitare, entusiasmare, incantare, ingannare, innervosire, invitare* (en el sentit de 'atraure'), *irritare, mettere (di buon umore), persuadere, preoccupare, rattristare, spaventare*. (Berretta 1991: 221):

*A me è quella che affascina di più.
Se a te non ti disturba...
A me diverte fare lezione.
A te non entusiasmano, le carote cotte.
Un posto bellissimo: a me, mi incanta.*

Com assenyala aquesta autora, les dades de corpus proporcionen majoritàriament exemples en què els clítics són de primera i segona persona del singular. Tanmateix els pocs casos de tercera persona mostren que, quan hi ha represa del clític, els de la classe II ho fan en la forma de l'acusatiu (*Allora potrei chiedereLe che cosa non la preoccupa*), mentre que els de la classe III ho fan en datiu (*Perciò a Monica le piace la libertà*).

5.3. LES DADES DEL CASTELLÀ

La *Nueva gramàtica de la lengua española* (2010) de la Real Academia Española distingeix tres fenòmens que sovint estan relacionats: Per una banda, l'ús de les formes pronominals de datiu (*le, les*) en funció de complement directe ("leísmo"); de l'altra banda, l'ús de la preposició *a* per a complements directes [+ animats] en molts verbs transitius; i, finalment, l'alternança de règim entre acusatiu i datiu per al mateix argument [+ animat].

En aquesta línia, identifica sis grups de verbs afectats pel fenomen d'alternança acusatiu/datiu, independentment de la concurrència dels altres dos fenòmens.¹¹

- (1) En primera instància, fa referència a verbs que ja admetien datiu en llatí, com són *creer, obedecer, ayudar, escuchar* (§16.9b), que amplia amb el verb *acusar*.
- (2) Els anomenats "verbos de influencia" configuren el grup en què la gramàtica normativa exposa, amb més detall, l'afectació de l'alternança acusatiu/datiu, tot indicant que només el tipus B (*invitar, forzar, animar, incitar, obligar, convencer, autorizar*) presenta l'alternança en una bona part de la comunitat hispanòfona, mentre que el tipus A (*ordenar, mandar, rogar, impedir, prohibir*) correspon a verbs que regeixen un complement directe de cosa i un complement indirecte de persona (§16.9o):

11. O de certes construccions, que també poden reforçar la tria de la variant de datius, com la presència d'un complement predicatiu d'objecte directe: *A lo que respondió el estudiante bachiller, o licenciado, como le llamó don Quijote, que [...]* (Cervantes: Quijote II).

La alternancia «dativo–acusativo» en pares como los siguientes: *{Le ~ Lo} invitaron a abandonar la sala; Se quejaron de las duras tareas que {les ~ las} obligaban a realizar; {Les ~ Los} forzaron a hacer lo que no querían*, se ha documentado en España, en las Antillas, en México y en parte de Centroamérica, más raramente en las demás áreas, en las que predomina el acusativo.

- (3) Un tercer grup identificat, sense denominació específica, estaria format per verbs que comparteixen un cert sentit de transferència: *atender, telefonar, avisar, advertir* (§16.9q):

Al día siguiente la telefoneó para invitarla al cine (Vergés: *Cenizas*); María Roberta le telefoneó para preguntarle más detalles sobre esa historia de espías (Rovinski: *Herencia*).

- (4) També presenten alternança acusatiu/datiu, sobretot en el castellà de la península Ibèrica, verbs com *saludar, amenazar* o *insultar*, que són verbs que poden parafrasejar-se amb un verb de suport i un substantiu eventiu (*hacer un saludo, lanzar una amenaza*) (§34.10b).
- (5) Altres verbs que sense canviar el significat oscil·len entre la forma acusativa o dativa per al complement [+ animat] són *perdonar, excusar, disculpar* o *evitar*, entre altres (§35.8i):

La muchacha contó su historia y el cura la perdonó como si la hubiera confesado (Herrera Luque: *Casa*); El padre nunca le perdonó al hijo que permaneciera fiel a la República prestando sus servicios en el Hospital de Sangre de Chamartín (Chacón: *Voz*).

- (6) I, per acabar, la gramàtica destaca certs verbs d'afecció, que són verbs psicològics de la classe II (transitius causatius):

Muchos verbos que designan procesos que afectan al ánimo y producen acciones o reacciones emotivas, y a veces físicas, muestran la alternancia entre dativo (*le*) y acusativo (*lo/la*), a menudo con ciertas consecuencias para el significado, como se explica en los § 35.8f y ss. Con los verbos *aburrir, agradar, cansar, divertir, fascinar, impresionar, molestar, preocupar* y otros análogos se percibe, como allí se explica, gran variación, incluso dentro de la lengua estándar. (§16.9n)

La gramàtica normativa del castellà justifica l'alternança, d'entrada, per motius semàntics, de manera que, quan els verbs psicològics de la classe II duen un subjecte AGENT, preferirien l'acusatiu per a l'argument EXPERIMENTADOR (assimilat al paper temàtic de PACIENT) i, quan duen un subjecte CAUSA, optarien per assignar datiu a l'argument EXPERIMENTADOR.

Siento molestarla, señora (Marsé: *Rabos*); Tanta locuacidad le molestaba (Martínez: *Vuelo*)

Perdóneme por ser repetitivo, seguramente lo aburro (Steimberg, Espíritu); [...] le aburrían las discusiones teóricas de Joaquín y Yasemin (Paz Soldán: *Materia*). (§16.9n)

No s'estan, però, de recordar que la posició preverbal o postverbal del subjecte marca també la tendència a triar l'acusatiu o el datiu respectivament. (§16.9ñ)

La *Gramática descriptiva de la lengua española* (1999) exposa que els verbs psicològics responen en castellà a la mateixa tipologia de les tres classes que el català, el francès i l'italià, segons la funció sintàctica que exerceix l'argument experimentador.

- I. Su hija ama a Juan, pero mi hija odia las relaciones de pareja.
- II. Los truenos asustan a mi perra. Los truenos la asustan.
- III. A María le gustan los libros de autoayuda.

Hi ha, però, una qüestió peculiar en el castellà normatiu que el distingeix de les altres llengües esmentades, i és que ha consolidat l'ús del complement directe amb referent animat (persones i animals) amb preposició a: *Han invitado a Rosa a la cena. La han invitado. Vimos a Juan. Lo vimos.* Això té conseqüències directes per a l'oscil·lació en l'assignació de cas en els verbs psicològics d'objecte experimentador: *Los truenos la asustan / Los truenos le asustan.*

En el cas concret dels verbs psicològics, Fernández Ordóñez (1999: 1323-1325) exposa que els factors principals que determinen la selecció de cas, i per tant l'alternança acusatiu/datiu, són l'animació del subjecte, l'aspecte verbal i la posició discursiva del subjecte. Així, les construccions amb acusatiu es relacionarien amb subjectes agentius, aspecte perfectiu, accions puntuals i afirmatives, mentre que el datiu seria seleccionat fonamentalment en construccions de subjecte no-agentiu, aspecte imperfectiu, accions duradores i negatives, com il·lustren els següents exemples:

- a. Su amiga la decepcionó cuando no vino al cumpleaños.
- b. A Jesús nunca le decepciona {su amiga María/el trabajo}.
- c. Su jefe consiguió sorprenderla más que cualquier otro compañero.
- d. A Jesús le sorprende {María/el trabajo/que vengas}.

Diu Fernández-Ordóñez (1999: 1325) que, en conseqüència, els verbs en què predominaria la interpretació agentiva preferirien l'ús de l'acusatiu (*aburrir, asombrar, asustar, alentar, atraer, aterrorizar, consolar, decepcionar, distraer, divertir, escandalizar, encolerizar, entretener, entusiasmar, impresionar, inquietar, irritar, mortificar, sorprender*) i els verbs que són fonamentalment estatus s'inclinarien cap a la selecció del datiu (*complacer, desagradar, disgustar, encantar, halagar, interesar, molestar, preocupar*).

No obstant això, Fernández-Ordóñez (1999: 1319) no oblida que hi ha els dos fenòmens concurrents en castellà que afavoreixen la tria de l'acusatiu o del datiu per a l'experimentador, com hem dit més amunt: a) El *leïsm*, pel qual determinats dialectes

expandeixen l'ús de les formes pronominals *le, les* a les construccions transitives amb objecte directe; b) La tendència del castellà de distingir els ens personals dels no personals. Aquests dos fenòmens s'han consolidat en la llengua estàndard i han quedat avalats per la normativa, per tant l'alternança acusatiu/datiu en aquestes circumstàncies s'amplia a incomptables construccions que no són necessàriament estatives, que duen subjectes agentius i en qualsevol posició (pre o postverbal).

El *Diccionario de la Lengua Española* (a partir d'ara *DLE*), en la seva versió en línia, no ofereix gaire marques ni exemples aclaridors de la posició normativa sobre l'alternança acusatiu/datiu, per la qual cosa ha calgut consultar una versió en paper menys actualitzada i el *Diccionario de uso del español de América y España* (2002) de l'editorial Vox (a partir d'ara *DUEAE*), per poder comprovar quina és la tendència de representació de l'alternança en els diccionaris de referència.

- (a) El verb *rogar* ('pregar'), model que permet exemplificar el complement [+ animat] com a acusatiu en altres llengües romàniques, només es recull en el *DLE* com a verb transitiu amb complement directe [- animat], sense exemples. El *DUEAE* només inclou exemples triàdics, en què l'argument meta fa sempre de complement indirecte: *en la misiva le rogava al ministro que procediera lo antes posible a desmantelar el cuartel*.

Altres unitats del subgrup b de verbs d'influència, identificat per la gramàtica normativa com a susceptible d'alternança acusatiu/datiu són *invitar, forzar o convèncer*. Al *DLE*, sense exemples, sembla que seleccionin la variant acusativa per defecte, a través de la categoria gramatical (*v. tr.*) i de les definicions que indiquen la presència d'un primer complement [+ animat] i un segon element preposicional. El *DUEAE* també opta únicament per la solució amb acusatiu: *lo convenceré; teníamos que forzarlo para que anduviera; este año no lo invitaron al congreso*.

- (b) Per als verbs del grup de *perdonar, eximir o excusar* el *DLE* tampoc no aporta exemples o marques relacionats amb l'alternança, però la categoria gramatical i la construcció de les definicions semblen orientar-se cap a l'ús en acusatiu. En el *DUEAE* els exemples mostren que a *perdonar* el complement [+ animat] és complement indirecte quan hi ha un altre objecte i és complement directe quan no hi ha cap altre complement argumental: *no le perdonó lo que hizo; la madre terminó perdonando a sus hijos*. El mateix passa amb el verb *excusar*, i en el cas d'*eximir* només contempla la possibilitat d'acusatiu: *su expreso consentimiento exime a la empresa de cualquier responsabilidad penal*.

La manca de prova lexicogràfica per a l'alternança acusatiu/datiu ens ha dut a consultar-ho directament a Google, on, per exemple, la cerca de les diverses formes de pronom de tercera persona del plural davant de la forma verbal *excusamos* dona com a resultat 896 ocurrences per a *los excusamos*, 685 per a *las excusamos*, y només 156 per a *les excusamos*.

- (c) En el cas dels verbs de càrrega, que en català poden oscil·lar en l'ús acusatiu/datiu, el *DLE* tampoc no ens aporta exemples aclaridors en aquest sentit, fora del verb *llenar*, que il·lustra amb l'expressió *Lo llenó de favores, de improperios, de enojo*, amb acusatiu. Al *DUEAE* l'accepció causativa amb complement

[+ animat] de *cargar* només és representada com a construcció triàdica (*le cargaron un delito que no cometió*) i, en canvi, per a *llenar* recull només la variant acusativa (*aquel desorden lo llenaba de ira*).

Hem completat la cerca directament a Google, que ens proporciona les següents dades d'ús de l'expressió *{lo-la-le} llenaron de elogios*: 10.700 ocurrences amb el pronom acusatiu femení, 5.550 ocurrences per a l'acusatiu masculí i només 2.060 ocurrences per a la forma de datiu.¹²

En el cas del verb *imputar*, els dos diccionaris consultats només hi donen l'opció de dur un complement directe (el delictes o la falta) i un complement indirecte (la persona o les persones acusades). En canvi, com sabem, la premsa de tot el domini lingüístic emprà la construcció que du el complement [+ animat] en acusatiu i l'altre complement de règim preposicional. Ho hem comprovat també a Google, en què trobem més de 35.000 ocurrences de fonts periodístiques, amb pronoms de tercera persona en acusatiu de l'expressió *{lo-los-la-las} imputaron por*.

- (d) Pel que fa al verb *telefonar*, que la gramàtica normativa també identifica com a afectat per l'alternança d'ús, tenim que els diccionaris consultats no aclareixen si l'argument META és un complement directe o indirecte; mentre que l'accepció sinònima de *llamar* es representa sempre mitjançant la variant d'acusatiu: *La llamé, pero no estaba en casa*. La consulta de Google ens diu que majoritàriament *telefonar* s'usa amb el complement [+ animat] en datiu, tot i que hi ha mostres dels usos en acusatiu, sobretot d'obres de ficció traduïdes i publicades en els darrers anys.

6. REPTES PER A LA REPRESENTACIÓ LEXICOGRÀFICA DE L'ALTERNANÇA ACUSATIU/DATIU

6.1. L'ABAST DE L'ALTERNANÇA

En lexicografia l'abast d'un determinat fenomen lingüístic es mesura a partir de diverses variables. La consulta de corpus textuais (i antigament la consulta directa de textos literaris de referència) ens ajuda a establir valors de freqüència d'ús i de distribució regular en autors, èpoques, gèneres i dialectes diferents. Les gramàtiques de referència també s'utilitzen com a fonts per a l'actualització dels diccionaris, i ens ajuden a copsar la sistematització d'alguns fenòmens i la selecció de formes preferents de la llengua estàndard. Dins de les gramàtiques i dels estudis monogràfics a què fan referència, hi ha

12. Cal tenir en compte que la gran majoria dels textos en què ocorre la variant de datiu provenen de fonts diverses des del punt de vista geogràfic (Espanya i Amèrica llatina) i des del punt de vista formal (premsa escrita, llibres publicats o Facebook): *Buero acudía cada jueves a la Academia y ayer algunos de sus colegas le llenaron de elogios* (*El País*, 30/04/2000).

també qüestions teòriques que poden afectar el tractament lexicogràfic de determinades dades. I, en darrera instància, la consulta de diccionaris d'altres llengües, sobretot de les llengües romàniques, permet copsar si hi ha paral·lelismes en qüestions de variació i de canvi lèxics.

En aquest sentit, un fenomen com l'alternança acusatiu/datiu ha de ser valorat des d'una perspectiva lexicogràfica a un doble nivell: per a cada unitat lèxica afectada i per a cada grup de verbs, per tal de garantir la compleció de la informació i sistematitzar la representació de la informació.

La consulta del *CTILC*, i també de Google, ens ha confirmat que no hi ha un canvi d'usos marcat temporalment, sinó que es tracta d'oscil·lacions d'ús, en què les variants no recollides als diccionaris presenten, en general, una freqüència menor, i en molts casos vinculada a fonts menys formals o periodístiques.

El fet que la nova gramàtica normativa (IEC 2016) reculli alguns dels comentaris sobre alternança acusatiu/datiu en lletra menuda ens interpel·la a revisar els casos identificats de cara a l'actualització del diccionari actual o de cara a la redacció de qualsevol diccionari nou, però ens avisa també que no es tracta de traslladar tota descripció gramatical dins dels articles lexicogràfics, sobretot en diccionaris normatius. Com recordàvem a Lorente (2019: 369), la codificació gramatical permet matisos que no es poden traslladar a la codificació lexicogràfica.

Una de les qüestions teòriques de la descripció del fenomen de l'alternança acusatiu/datiu rellevant per al tractament lexicogràfic és la distinció entre l'alternança de valència i l'alternança de diàtesi (Rosselló 2002: 1897-1898), ja que el verb *perdonar*, per exemple, que hem confirmat que presenta alternança en català, castellà i també en italià, mostra en corpus una tendència més marcada a l'oscil·lació d'ús quan la construcció verbal és diàdica, és a dir, quan només du un complement [+ animat].

La comparació amb altres llengües, tot i que parcial en aquest treball, ens ensenya que l'alternança acusatiu/datiu no és un fenomen generalitzat en les llengües romàniques; que la llengua en què és més present és el castellà en concurrència amb altres fenòmens propis, com el *leïsme* i el complement directe preposicional referit a persones; que, si més no en el model de llengua estàndard predominant, el francès i l'italià conserven el doble objecte tradicional dels verbs *prier* o *pregare*, i no presenten alternança acusatiu/datiu, amb l'excepció del verb *perdonare* de l'italià.

6.2. FACTORS EXPLICATIUS DE L'ALTERNANÇA I CRITERIS LEXICOGRAFICS

Com resumíem a Lorente (2019), alguns dels factors explicatius del fenomen de l'alternança acusatiu/datiu per als verbs psicològics, que s'han desenvolupat en estudis gramaticals diversos (vegeu Marin 2015), ens permeten establir criteris vàlids per a la representació lexicogràfica:

- L'agentivitat de les construccions
- La posició del subjecte
- L'aspecte i el temps verbal
- La interferència del castellà

Però, com hem vist en aquest treball, no tots els verbs susceptibles de ser afectats per l'alternança acusatiu/datiu en castellà i en català responen a la combinació dels tres primers criteris, de caràcter estructural. Tots els grups de verbs identificats per les respectives gramàtiques normatives poden dur subjecte *AGENT*, i només algunes accepcions dels verbs de càrrega poden dur subjecte *CAUSA* com els verbs psicològics de la classe II. A diferència dels psicològics, en la resta de verbs que admeten l'alternança en català i castellà la posició preverbal o postverbal del subjecte no condiciona la tria d'una de les variants. I, tot i que caldria una descripció més acurada de les dades de corpus en relació als temps i l'aspecte verbals, d'entrada, no sembla que aquestes qüestions determinin tampoc la selecció d'una variant o altra: *la telefono cada dia; li telefono cada dia; la vaig telefonar ahir; li vaig telefonar ahir; telefona-la!; telefona-li!; l'estic telefonant; estic telefonant-li*.

6.3. LA REPRESENTACIÓ LEXICOGRÀFICA DE L'ALTERNANÇA

Com apuntàvem més amunt, quan un fenomen es descriu en una gramàtica cal que el treball lexicogràfic l'estudiï, des de la seva pròpia perspectiva, encara que finalment s'opti per no incloure'l en un determinat diccionari.

A banda dels criteris de selecció que, com hem vist, estan vinculats quantitativament i qualitativament a les fonts de buidatge i de consulta, i també al model de llengua i al model de diccionari, a Lorente (2019: 369-370) indicàvem quins són els camps de l'article de diccionari que condicionen la representació d'un fenomen d'alternança: l'estructura de les accepcions, les definicions, la categoria gramatical (o els comentaris associats) i els exemples.

La majoria de diccionaris seleccionen el criteri semàntic a l'hora d'ordenar les accepcions d'una entrada. Cal tenir en compte que l'alternança acusatiu/datiu és una alternança de diàtesi; per tant, les variants no distingeixen sentits del tot diferents, sinó una focalització informativa diferent, en tot cas. Per això, no sembla adient que la solució sigui representar cada una de les variants de l'alternança com si fossin accepcions semàntiques diferents del verb. Sabem que no ho són, de diferents, perquè els diccionaris solen utilitzar exactament la mateixa definició, tot i que amb marques formals que expressen la variació de règim.

Si es resolgués emprar una única accepció per a les dues variants de l'alternança, caldria incorporar-hi una informació gramatical més detallada que la que ofereix la tradicional etiqueta gramatical. Pensem que en el cas dels verbs psicològics de classe II l'alternança modifica la subcategoria verbal (*v. tr. / v. intr.*), però, en canvi, verbs com *pregar, perdonar, carregar* o *imputar* continuen essent transitius sigui quina sigui la variant de l'alternança: *Li han imputat un delicte greu; L'han imputat per un delicte greu*.

Finalment, els casos d'alternança exigeixen al lexicògraf molta claredat sobre l'admissió normativa de les dues variants d'una alternança, si fos el cas, cosa que remet a l'exemplificació, escassa en molts diccionaris, com hem pogut observar.

7. CONCLUSIONS

En síntesi, aquest text forma part d'una sèrie de treballs en què convergeixen dos interessos: d'una banda, la revisió de fenòmens de variació del lèxic que podrien preveure tendències de canvi i, de l'altra, la revisió de les condicions del treball lexicogràfic encadrada a la innovació de la representació lexicogràfica. Hem començat amb una alternança, la d'acusatiu i datiu, molt explicada per als verbs psicològics i presentada, força sistemàticament, en les gramàtiques en relació a d'altres grups de verbs.

Les conclusions principals d'aquest primer treball són les següents:

- L'alternança acusatiu/datiu es dona sobretot en castellà, per la coincidència amb altres fenòmens de variació, seguit del català, i no es coneix pràcticament en el francès ni en l'italià estàndards.
- La inclusió lexicogràfica de les alternances reconegudes per les gramàtiques és molt escassa, de vegades per manca de recursos de representació (exemples, subcategories, comentaris) i molt sovint perquè els corpus de referència són bàsicament corpus textuals d'obra publicada, i potencialment revisada lingüísticament. La compilació de corpus de llengua oral i l'actualització dels corpus escrits potser permetran a alguns projectes lexicogràfics de recollir fenòmens que ara per ara es mostren inestables o poc freqüents.
- L'alternança acusatiu/datiu dels verbs psicològics de la classe II presenta unes característiques de construcció (subjecte no agentiu, posició postverbal del subjecte, temps i aspecte perfectius i estatus) que afavoreixen la introducció de la variant de datiu, i per tant l'alternança. Però, la resta de verbs afectats per l'alternança no responen a cap d'aquests factors de variació.

En treballs posteriors, tenim la intenció d'abordar altres fenòmens d'alternança de valència o de diàtesi, però sempre des de la perspectiva lexicogràfica, que ens ajudin a l'hora de dissenyar nous diccionaris.

8. BIBLIOGRAFIA

- ARIAS RODRÍGUEZ, Laura (2016): *Aspectes de la sintaxi i la semàntica dels verbs psicològics en català* [Treball final de Màster]. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. En línia: <<https://repositori.upf.edu/handle/10230/27685>>.
- BERRETTA, Monica (1991): «Note sulla sintassi dell'accusativo preposizionale in italiano», *Linguistica*, 31(1), p. 211-232.
- BOSQUE, Ignacio / DEMONTE, Violeta (dir.) (1999): *Gramática descriptiva de la lengua española*. Madrid: Espasa.
- BOUCHARD, Denis (1995): «Les verbes psychologiques», *Langue Française*, 105, p. 6-16.

- CABRÉ, Teresa / MATEU, Jaume (1998): «Estructura gramatical i normativa lingüística: a propòsit dels verbs psicològics en català», *Quaderns. Revista de traducció*, 2, p. 65-81.
- CTILC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (s/d): *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana*. En línia: <<https://ctilc2.iec.cat/scripts/>>.
- DGLC = FABRA, Pompeu (1932): *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Edhasa.
- DIEC2 = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007): *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. En línia: <<https://dlc.iec.cat/>>.
- ÉsAdir. *Portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals*. En línia: <<http://esadir.cat>>.
- FERNÁNDEZ-ORDÓÑEZ, Inés (1999): «Leísmo, laísmo y loísmo», dins BOSQUE, Ignacio / DEMONTE, Violeta (dir.), vol. 1, p. 1317-1397.
- GRÀCIA, Lluïsa (1989): *La teoria temàtica*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- GREVISSE, Maurice / GOOSE, André (2008): *Le bon usage: grammaire française*. Paris : Duculot; Bruxelles : De Boeck & Larcier, 14a. ed.
- GRIMSHAW, Jane (1990): *Argument structure*. Cambridge, MA: MIT Press.
- HOEPLI = GABRIELLE, Aldo (2015). *Grande Dizionario Italiano*. Milano: Hoepli. En línia: <https://www.grandidizionari.it/dizionario_italiano.aspx>.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2016): *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- LAROUSSE = *Dictionnaire français monolingüe en ligne*. Paris: Larousse. En línia: <<https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais-monolingue/>>.
- LORENTE, Mercè (2019): «Sobre l'alternança acusatiu/datiu de verbs psicològics», *Estudis Romànics*, vol. 41, p. 363-371.
- MARÍN, Rafael (ed.) (2015): *Los predicados psicológicos*. Madrid: Visor Libros.
- MATEU, Jaume (2017): «Two types of locative alternation», dins ÀLVAREZ, Albert / NAVARRO, Ía: *Verb Valency Changes: Theoretical and typological perspectives*. Amsterdam: John Benjamins, p. 52-77.
- MESTRES, Josep M. [et al.] (1995): *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*. Barcelona: Eumo, 4a. ed., 2009, p. 761-765.
- MORANT, Marc (2008): *L'alternança datiu/acusatiu en la recció verbal catalana* [Tesi doctoral]. València: Universitat de València. En línia: <<http://roderic.uv.es/handle/10550/15742>>.
- PINEDA, Anna (2016): *Les fronteres de la (in)transitivitat. Estudi dels aplicatius en llengües romàniques i basc*. [versió revisada i publicada de la tesi doctoral]. Barcelona: Institut d'Estudis Mòn Juïc.
- RAMOS, Joan-Rafael (2005): «El complement indirecte: l'alternança datiu / acusatiu», *Estudis Romànics*, 27, p. 93-111.
- ROYO, Carles (2017): *Alternança acusatiu/datiu i flexibilitat semàntica i sintàctica dels verbs psicològics catalans* [Tesi doctoral]. Barcelona: Universitat de Barcelona. En línia: <<https://www.tdx.cat/handle/10803/523541>>.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2010): *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa.

- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2014): *Diccionario de la lengua española*. Ed. 23. En línia: <<https://dle.rae.es/>>.
- ROSSELLÓ, Joana (2002): «El SV, I: Verb i arguments verbals», dins SOLÀ, Joan [et al.] (dir.). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries, vol. 2, p. 1853-1949.
- RUWET, Nicolas (1994): «Être ou ne pas être un verbe de sentiment», *Langue Française*, 103, p. 45-55.
- SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS JURÍDICS (2013): *Diccionari jurídic*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. En línia: <<https://cit.iec.cat/DJC/>>.
- TRECCANI = ISTITUTO DELLA ENCICLOPEDIA ITALIANA. *Vocabolario della lingua italiana on line*. Roma: Treccani. En línia: <<http://www.treccani.it/vocabolario/>>.
- ZINGARELLI, Nicola (2019): *Lo Zingarelli 2020*. Bologna: Zanichelli.

RESUM

L'objectiu que ens proposem aquí és observar globalment el fenomen de l'alternança acusatiu/datiu per al complement argumental [+ animat] de diversos tipus de verbs (*molestar, telefonar, perdonar, imputar*) des d'una perspectiva lexicogràfica. Sovint, les oscil·lacions en l'ús lingüístic són objecte, primer, de treballs monogràfics i, més endavant, són recollits dins de gramàtiques o en altres obres de referència, que alhora són fonts primordials per al treball lexicogràfic. Tanmateix, els usos oscil·lants suposen un doble repte per al lexicògraf, perquè ha de decidir si el fenomen descrit té prou extensió en l'ús com per a ser representat al diccionari en cada unitat lèxica afectada i perquè les causes de la variació condicionen la manera de representar el fenomen (accepcions, comentaris, exemples, marques).

PARAULES CLAU: lexicografia, sintaxi lèxica, verbs, alternança acusatiu/datiu.

ABSTRACT

The accusative/dative alternation from a lexicographical perspective

Our aim in this paper is to provide an overview of the accusative/dative alternation in the [+ animate] object argument in various types of verb (*molestar, telefonar, perdonar, imputar*) from a lexicographical perspective. Very often, the variations in linguistic use are dealt with first in monographs, and later they appear in grammars or other reference works, which, at the same time, are the prime sources for work on lexicography. All the same, variation presents lexicographers with a twofold challenge because they have

to decide whether the phenomenon described is sufficiently widely used to justify its inclusion in a dictionary under all the words it affects, and because the causes of the phenomenon condition the way it is represented (acceptations, comments, examples, markers).

KEY WORDS: lexicography, lexical syntax, verbs, accusative/dative alternation.